

ІХ

Минув тиждень. Комашко довідався, що Навроцький вернувся на Великий Фонтан.

— Піду та оповіщу старому за все, — говорив Комашко Мавродінові, сидючи на бульварі над морем вечірньою добою. — Старий мене любить. Може, він вговорить Саню, дасть їй пораду, встоюватиме за мене і таки вговорить її. Душа моя перепечалилась. І сон мене не бере. Ніщо мене не веселить. Он люде гуляють, бавляться, а я один ходю, як неприкаяний, неначе нічого не бачу, нічого не чую.

— Вікторе Титовичу! Коли розпочали діло, то доводьте до кінця. Ваша доля для мене — неначе моя доля. Щасти вам боже довести діло до кінця, — сказав Мавродін.

І обидва товариші замовкли. Оркестр на бульварі гримів. Публіка гомоніла, гула, як вітер в лісі. Бульвар неначе клетотів, як окріп в казані. А два молоді хлопці неначе нічого не чули. Вони смутно дивились на широку чорну площину моря, неначе засіяну світлими цятками, що миготіли на розкиданих в морі кораблях.

Комашко другого дня надвечір задумав поїхати на Великий Фонтан.

— Поїду і я з вами, — сказав Мавродін, — трохи розважу себе. Поблукаю над морем та побіжу до Бородавкіна, може, збреше щось веселе та цікаве.

Вони убрались й поїхали на Великий Фонтан, їдучи вуличкою до монастиря, вони стріли Бородавкіна. Бородавкін купував в крамниці тютюн і, вгляdivши їх через одчинені двері, вибіг до їх.

— Добривечір, Вікторе Титовичу! Куди це ви?

— Та блукаю й гуляю з нудьги, — обізввся Комашко.

— Чого це ви обидва так помарніли? Чом це вас нігде не видко? Чи, може, як співають: На вулицю не піду і дома не всиджу. Хіба піду підкопаю у дівчини хижу...

— А що, чи швидко пак підкопаєте у дівчини хижу?—промовив Бородавкін наздогад.

— Хто його зна... — знехотя обізввся Комашко, бо знав слабкий язик Бородавкіна.

— Знаєте що, паничі? Ходім до мене та пограємо трохи в карти. Потягла мене жінка на оце купання, бо вона, бачте, тутечки зросла, і як настане літо, то її, мов ту морську чайку, так і тягне сюди... її тягне до моря, а мене до суходолу. Здохну незабаром з нудьги. Ходім, голубчики!

— Спасибі вам: я в карти не той, — сказав Мавродін.

— І я не граю, — обізввся Комашко.

— Але чого це ви обидва скривились, як середа на п'ятницю? Жінок у вас нема, діти дома не плачуть. Щасливі люде, та й годі! — сказав Бородавкін. — А може, це ви так подались од морського купання?

— В кожній людини є свій клопіт і свій смуток, без цього не можна, — сказав Комашко.

Комашко обернувся і трохи не почоломкався носом об фізіономію Фесенкову. Фесенко прямував до Навроцького, але вгляdiv Бородавкіна і приступив до його, не примітивши Комашка, що стояв до його потилицею.

Комашко одскочив на ступінь, неначе вколовся об будяк. Фесенко ласкаво привітався до Бородавкіна, зняв циліндер і якось штучно, роблено, дуже низенько й химерно поклонився Комашкові. Лице в його стало солоденьке, але осміх був хитрий, з сутінком злостування. Комашко знав, що як Фесенко дуже ввічливий, дуже низенько кланяється й солодко говорить, то, напевно, був знак, що він зробив або зробиє чоловікові якусь капость.

І Фесенко зробив вже таку капость: ославив Комашка.

— Куди це ви йдете? — спитав в Фесенка Бородавкін.

— Приїхав на Великий Фонтан пошвендяти з нудьги. В Одесі мене бере така нудьга, що не

знаю, де й дітись, — сказав Фесенко, скося зирнувши на Комашка.

— Ходім, голубчику, до мене! Нам нестась одного партнера до карт! — просив його Бородавкін.

Фесенко думав зайти до Сані або хоч углядіти її де-небудь. Вона не виходила в його з думки, манила його своїми блакитними очима. Він таки не покидав надії розпочати з нею роман. Але, стрівшись з Комашком, він догадався, що й той туди ж прямує. Фесенка почала розбирати злість, і він згадав свої анонімні листи, вернуті йому назад.

— Та й модна ж ви людина! Які чудернацькі рукави вашого пальта! — крикнув Бородавкін, трясучи Фесенкову руку.

Рукави сірого делікатного кольору пальта були скраю обшиті чорним оксамитом з чудернацькими кучерявими рідкими визубнями. Здалеки здавалось, що на широких закарвахах рукавів поначіплювались не то раки, не то чорні павуки. Фесенко для оригінальності сам вигадував собі таке, хоч на це й не було поведенції в панів.

— Подумайте собі! Два тижні, як я пошив собі таке пальто з чорними оксамитовими закарвахами на рукавах, а це дивлюсь на бульварі, десять душ якраз в таких самих сірених пальтах, з такими ж достоту закарвахами. Так і пішло, так і пішло! — чванився Фесенко.

— Честь вам і слава! Вподобу маєте дуже естетичну! — обізвася Комашко.

Фесенко зрадив, бо не постеріг іронії, його очі стали ласкавіші.

— Яке погане місто Одес! — сказав Фесенко. — Тиждень оце шукаю гудзиків до рукавчиків та до жилетки; передививсь усі магазини і... не знайшов.

— То випишіть з Парижа, коли в Одесі вам у цьому недостача, — сказав Комашко і засміявся просто в вічі Фесенкові.

Фесенка неначе шпичкою кольнуло в бік; він втямив, що Комашко сміється з його й глузує.

— Нехай вже філософи виписують моди з Парижа. Я обійдусь якось і без Парижа, — сказав сердито Фесенко, і чоловічки його очей закрутились, завертілись. — Мені здається, що не так ганьбить чоловіка виписування гудзиків з Парижа, як дурні хлоп'ячі жарти, схожі на жарти сільських парубків...

— На які це, паничу, жарти ви натякаєте! — крикнув Комашко.

— Ви самі добре знаєте, на які, — сказав Фесенко. — Їхати вночі на Малий Фонтан... писати нікчемні листи — це така штука, на яку хіба здатний дурненький гімназист, а не...

— Що ви торочите? Який Фонтан? Які листи? — промовив Комашко.

Фесенко почувив, що шпичка кольнула його і в другий бік.

— Це підступ, а не жарти! Цього не зробить мужик! — репетував Фесенко на всю вулицю.

Очі в Бородавкіна замиготіли од цікавості: Фонтан, анонімні листи страшенно його зацікавили. Він насторочив вуха, як той кінь, що прислухається до несподіваного шелесту в лісі, в гущавині.

— Я подлим ніколи не був і не буду. Чого ви напались на мене серед вулиці й репетуєте на весь Великий Фонтан? За які листи ви торочите? Оце так брехня! — обізвася Комашко.

— Та скажіть-бо, що то за анонімні листи, що то за Фонтан? Скажіть, будьте ласкаві! — благав Бородавкін, і в його од цікавості неначе засвербіло коло серця.

Але Фесенко його навіть не слухав. Він розлютувався, розчервонівся, верещав, махав руками, наче простий сільський парубок. В той час зовсім він забув за удавану делікатність манер.

— Таку штуку можуть встругнути тільки ліберали, радикали, такі, як ви! — кричав Фесенко.

— Так чеплятись нізащо можуть тільки такі шовіністи, як ви, що ладні по тричі на тиждень змінювати свої пересвідчення з вітром! Жаль мене бере, що ви такий молодий, а вже ламаєте свою душу, — сказав Комашко.

Мавродін кліпав своїми великими тихими очима на Комашка, неначе казав: «Не зачіпай-бо

лиха!» Комашко навіть не примітив того.

— Бога ради, не кричіть, бо вже люде збігаються, — втихомирював Бородавкін. — Зійдім з вулиці в те провалля.

— Знаємо, куди ви дивитесь! Ви дивитесь на Женеvu та Лондон, — репетував Фесенко.

— Ба неправда! — крикнув Комашко. — Я дивлюсь на Україну, та й годі. А ви дивитесь в Париж та на свою кишеню, — сказав Комашко, й його тонкі ніздрі затрусилась, а лице зблідло.

— Одначе прощайте! Час мені йти до Навроцьких, — сказав Комашко.

— І я там зараз буду! — гукнув Фесенко.

— Опізнались! Ви скорчитесь в три погібелі, і плазуєте, і скрізь пролазите, але там не пролізете, — різко говорив Комашко, показуючи рукою на гору, де була гостиниця.

— Проліземо й там! — гукав Фесенко вже з балки, кудю повів його за руку Бородавкін до себе.

— Та ходім-бо, пограємо в карти, бо все одно — вам не годиться до Навроцького йти: туди ж пішов Комашко, — сказав Бородавкін.

Злість душила Фесенка. Він почервонів, трусивсь, як в пропасниці, і все ляв Комашка, йдучи балкою попліч з Бородавкіним. Він ненавидів Комашка і за Саню і через те, що Комашко був талановита людина і міг стати йому вперек дороги на службі та випередить в кар'єрі.

Стежка вилася по дні балки, подекуди закиданої сміттям та гноєм. На праву руку повертала стежка нагору, до одної гарненької дачі з блискучими шибками, з ганком, оповитим диким виноградом. Фесенко повернув на ту стежку. Він гадав, що на тому ганку вони будуть грати в карти.

— Не тудю-бо! Ми живемо не в таких багатих дачах. Моя жінка нахильна до сільської ідилії. Ондечки на горбику наша дачка, наша ідилія! — сказав Бородавкін. Він показав рукою на просту міщанську мазанку.

Фесенко глянув на ту дачу й насупив густі брови.

— Повертайте на ліву руку, на ген оту стежечку, — гукнув Бородавкін. Стежка з балки повела на горб через густі колючки.

Фесенко був взутий в тоненькі трикові сірі черевики. Колючки кололи його в литки через шовкову чесучу і в ноги через трико.

— Ой, як колько тут! ой, бур'ян б'є по ногах! ой, як колють колючки! — аж сичав Фесенко, підкидаючи ноги вгору... — Кат зна куди ви оце запровадили мене, — сердився Фесенко.

— Це ми пішли навпростець, навмання, щоб мерщій дійти. Жінка, бачте, з нудьги вмирає, — говорив Бородавкін.

Стежка довела до горбика, де стирчала на шолопочку рибальська хатинка. Горбик той був просто стародавній осілий і стверділий смітник. Внизу коло горбика в колючках лежали купи попелу. По спадистому боці горбика лисніли мокрі помії. Міщанка виливала їх на смітник просто згори. Треба було йти або через купи попелу, або через горб, запаскуджений поміями, або просто через колючки. Фесенко ступив черевиком в попіл. Нога вгрузла, як у борошно; сірий черевик став попелястий та зозулястий, мов зозуляста курка.

— Ну, та й завели ж ви мене в пуці та нетрі. Тут тільки собакам ходить, а не кавалерам, — обізвався сердито Фесенко. — Гарна ідилія, нічого казати.

— Держіть горою! Беріть цабе! — гукнув Бородавкін позад його.

Фесенко взяв цабе на спадистий бік горбика і вліз в якусь квашу. Він вискочив на сухе місце й почав обтрушувати хусточкою панталони та ботинки та обтирати об траву підшви. Обчистившись, облизавшись, як той кіт, він пішов за Бородавкіним.

— Знаєте, що, Фесенку? Ви дурнісінько топчете стежку до Сані. Саня хоч гарна, але вона, передніше за все, опришкувата на вдачу, любить вволю свою волю, і в неї приданого ані шага, —

сказав Бородавкін.

— Невже? — аж гукнув Фесенко. — Я чув, що Навроцька багатенька.

— Багата одна Маня, менша дочка Навроцьких. Ви знаєте, що на неї мати записала двадцять п'ять тисяч карбованців. І дім в Кишиневі належить не Навроцькому, а його жінці; а дім колись достанеться Мані, — сказав Бородавкін.

— Двадцять п'ять тисяч і дім! — аж писнув Фесенко. — Ото штука!

— Не знаєте ви, де раки зимують, — обізвався Бородавкін.

— Невже цьому правда? — спитав Фесенко.

Він не дуже йняв віри Бородавкінові, вважав на його як на брехуна й штукаря і взагалі як на легковажну людину.

— Сам бачив, очими сірими баньками бачив листи в банку; стара клала в банк при моїх очах, їй-богу, правду кажу! Нехай мене святий хрест поб'є, коли брешу! Розпитайте людей, коли мені не ймете віри, — говорив Бородавкін.

— Гм... Це штука... Ціц... — цмакнув Фесенко по-бессарабській і задумався.

— От ви й причепіться до Мані. Але що то за анонімні листи? Що то за якесь сухе зілля, через котре ви полаялись з Комашком? — спитав Бородавкін.

— Ат! то нісенітниця, — бовкнув Фесенко.

— Та скажіть-бо, голубчику! Бачте, який ласий секрет я вам сказав, — блавав Бородавкін.

Його сірі великі очі аж блавали, неначе в дитини, що пеститься та лащиться до мами й просе солодкого гостинця.

— Ет! нехай потім, — обізвався Фесенко.

— Та скажіть-бо мерщій, бо кортить. Невже вам трудно сказати кілька фраз? Їй-богу, я нікому не скажу! Божусь і присягаюсь! Жінці навіть не скажу, — просив Бородавкін.

— Нехай потім. Секрет не втече, а ми не помремо так швидко, — одрізав Фесенко.

— А як помремо? Ми усі під богом ходимо, — аж блавав Бородавкін.

Стежка крутилась по горбикові й довела до дачі Бородавкіна; то була проста міщанська хатина-мазанка.

— От і наша дачка! — промовив Бородавкін.

— Де? — спитав Фесенко, бо вже більше й хат не було.

— Та оця ж хатина. Ми живемо в демократичній дачі; бачте, моя жінка любить ідилію, — сказав насмішкувато Бородавкін.

Фесенко закрутив носом і зморщив губи, неначе покуштував кислоти. Одначе він мусив йти за своїм поводиторем в ту ідилію.

Хатина стояла край спуску до моря на горбику. Горб був обсмалений сонцем, як циган. По горбику стирчали будяки та колючки. Тільки коло ганку росли дві старі акації та в горідчику за хатою зеленів старий волоський горіх, єдина окраса того горба.

Бородавкін привів Фесенка до ганку. Ганок був напнутий з двох боків і зверху парусиною. Передній бік був зовсім не заслонений. В ганку стояв стіл. Коло стола сиділи Бородавкіна та Христина. Фесенко став перед ганком, зняв циліндер і привітався до дам.

— О! слихом слихати, ввічі видати! — гукнула Христина з-за стола. — Чого це ви неначе зблідли й помарніли на лиці? Чи не снилось вам часом цієї ночі щось страшне, чудне, знаєте, — таке коструbate? — Христина не договорила. Вона натякала йому на листи.

— Ні, нічого не снилось. Я сплю так міцно, що й сни мене не беруть, — обізвався Фесенко.

— А може, з вами трапилась будлі-яка неприємна подія або пригода? — спитала Христина й хитро осміхнулась.

«Невже вона знає? Брат чепляється, щоб сказати... Певно, знає... І хто б пак оце сказав їй?» — думав Фесенко.

Христина насилу вдержувалась од сміху, аж почервоніла, на виду.

— Є партнер! — гукнув Бородавкін.

— Просимо до нашого салону! Це наш салон, — обізвалась кокетно Бородавкіна. Фесенко увійшов у той салон і скривив губи.

— Та й трудно ж до вас доступитись! — почав Фесенко. — До вас стежка заросла терном та будяками.

— А ви думали, що так-то легко доступитись до дам? Поколить лиш передніше свої ноги терном та колючками, — зашебетала Христина.

Фесенко згадав терни та колючки по дорозі до Сані й легесенько зітхнув.

— Ну! для Фесенка стежки до паннів не заросли терном, — обізвалась Бородавкіна, прижмуривши свої карі блискучі очки. Вона залишила рум'яні губи й пильно дивилась на рівні, наче намальовані Фесенкові брови.

Фесенко гордовито підвів голову, неначе хотів сказати: «Не боюсь колючок! Побіждаємо! Не можна встоять проти мене!»

— Ви не дивуйтесь, що я вибрала собі таку простеньку дачку не літо, — сказала Бородавкіна. — Дачка проста, але який звідсіль вигляд на море! От придивіться лишень! — з завзяттям сказала Бородавкіна й показала білою маленькою ручкою на море. На руках блиснули золоті перстні, бо... вона й їх зумисне показала.

Вигляд з ганку був й справді гарний. По обидва боки розступились дві круті гори, і між ними, через балку, синіло море, неначе вправлене в рами. По березі й в морі стриміло в хаотичнім безладді каміння. Горб, на котрому стояла дача, був кругом внизу ніби облутаний мережами та неводами, як павутинням. Мокрі мережі та поплавки сохли на сонці й лисніли, неначе обсипані іскрами. В березі стояли човни. В човнах дрімали смугляві греки в рябих, синіх та червоних куртках, обшитих шнурками усякого кольору. Рибалки удили рибу скрізь між камінням. Вигляд був веселий, живий, освічений гарячим світом півдня.

— А що, гарна картина? — знов сказала Бородавкіна.

— Гарна, гарна, дивно гарна. Які здорові поплавки коло мереж та неводів! Зовсім неначе барильця, — сказав Фесенко флегматично.

— Вже й ви нагляділи красу! Гляньте на берег, на море! — сказала з палом Бородавкіна й знов махнула маленькою рукою на море.

— Гарне й море, чорніє, як чорнило, — обізвася Фесенко.

— А чи ви довго б видержали, якби вам довелось довгий час посидіти отут, в цих колючках, та дивитись на цей вигляд на море? — сказала Христина.

— Не знаю. День або два, — сказав Фесенко, котрому було байдуже за ті картини моря.

Христина пустила шпильку Бородавкіній. Бородавкіна втямила це. Ті брови насупились, і між ними мигнули легенькі зморшки.

— Мені не сорок літ, а тільки двадцять п'ять. Я ще не втратила почування краси природи, — дала здачі Бородавкіна Христині; вона натякнула Фесенкові, що Христина, хоч гарна й на виду не оstarкувата, але вже доволі-таки стара підтоптана сорокалітня панія.

— Та й мені ще нема сорока, але колючки все-таки колючки, — обізвалась Христина.

— То чого ж ви сидите в колючках? — спитав Фесенко в Христини.

— З нудьги, щоб, бачте, з нудьги хоч трохи поколотись... Після цих колючок Одес мені стає трохи краший. Я не люблю однотонності, — сказала Христина. — День в колючках, а два в рожах, то й рожі здаватимуться кращими й пахучішими. Еге так?

— Ой, який вигляд з мого салону, — кокетко кричала Бородавкіна. — Як тільки зирну на море, то зараз пісня йде мені на думку.

Бородавкіна й справді дуже любила море, любила й співи. В неї була поетична вдача, хоч

вона була пустенька собі й кокетка. Але вона любила ще й до того почванитись перед людьми своїм поетичним напрямком, побільшувала його, виставляла напоказ, як панни часом виставляють напоказ маленьку ручку або ніжку в маленькому черевичку.

Бородавкіна кинула очима на чорні Фесенкові брови й заспівала: «Місяць пливе уночі в небесах». Не море, а ті брови теперечки кинули їй на думку пісню.

Фесенка не любили чесні молоді розвита розумом панни, але зате легковажні і легкодумні панни й дами так і липли й горнулися до його.

— Кузино! ви не доносите в тонах на пів-аршина, — саркастично сказала Христина.

Христина хоч і була трохи різка на словах і навіть була здатна встругнути дику штучку, але чудово грала на роялі й тямила музику. Бородавкіна навіть не знала нот і співала, як співають сільські дівчата, хоч мала голос дуже гарний.

Бородавкіна неначе не чула, що сказала Христина, не вважала на це й співала далі, поглядаючи Фесенкові в очі. Бородавкін теж любив співати, але мав дуже різкий голос. Він почав приспівувати й вторувати і задерчав, як та струна, якою кушнірі б'ють вовну.

Жінці хотілось, щоб Фесенко слухав тільки її голосок.

— Сергію Степановичу! перестань-бо! — крикнула сердито Бородавкіна.

Бородавкін замовк.

— Страх не люблю, як мені хто перебаранчає та заважає! — говорила сердито Бородавкіна й знов почала тоненьким м'яким голосочком: «А ми під рибальською хатою сиділи, сиділи й мовчали удвох, удвох!» — тягла Бородавкіна й дивилась своїми солоденькими очима просто в очі Фесенкові.

Однак Фесенкові очі не вдавались на той м'який голосок; він пильно розглядав пишну шовкову блузу на Христині. Блуза була дорога, сірого делікатного кольору.

По блузі були розкидані польові маківки, неначе тільки що вирвані на полі в житі. Блуза вкривала пишні груди та бюст, повний, як в Діани. Бородавкіна таки вислідкувала стежку, по котрій побігли Фесенкові очі.

— Вибачайте, Фесенку, що я демократка: не вбираюся в шовкові блузи на дачі та ще й в будень, я взяла на купання тільки дві простенькі блузки.

Фесенко нічого не промовив і тільки поставив рот, як букву о: не знаю, мов, чи то добре, чи погано.

— Мама привезла в скрині аж сім блуз, — залепетала маленька донечка Бородавкіних, Зюзя, — бо в тижні сім день: понеділок, вівторок, середа...

Ніхто не звернув уваги на дитячі слова; усі неначебто їх не чули. Однак Зюзя вдалася в свого татуня й почала виказувати й інші домові секрети.

— Тьотя Христя дала нам на черевики сто карбованців, а мама справила собі оксамитовий бурнус та накупила капелюхів з перами. А пера такі здорові! здорові та закручені, як у нашого півня хвіст, — лепетала Зюзя.

— Одарко! Йди та візьми дитину! Час її напоїти чаєм, — гукнув на бабу Бородавкін. Він боявся, щоб маленька Юдка не виказала яких ще цікавіших секретів.

Коло дверей стояла Одарка. Вона прибігла й потягла за руку Зюзю, стидючи дівчинку: «А, бе! Погано! о, бе! що то ти говориш? о, бе! овва! не говори так!» — стидала баба маленьку дівчинку. Щоб затерти дитячу неприємну розмову й натякання, Бородавкін почав розмову за Маню Навроцьку.

— Жінко! — обернувся Бородавкін до жінки. — Скільки тисяч поклала в банк Навроцька для своєї дочки Мані?

— Двадцять п'ять тисяч, — сказала Бородавкіна. — Я сама бачила на свої очі, як вона записувала. Білети її дані на схованку в банк.

Фесенко підвів брови високо й насторожив вуха.

«Правда, певно, правда, коли й Бородавкіна бачила; ця, надісь, не збреше», — подумав Фесенко.

— Гей, ви, кавалери! не знаєте, де раки зимують, — обізвалась Христина, обертаючись до Фесенка. — Фесенку! в вас очі ясні, як брильянти, але, мабуть, у вас полуда на очах, що ви нічого не бачите й не примічаєте.

Фесенкові не сподобався такий крутий комплімент; він зморщив брови, підняв носа й скривив губи набік.

Різкі Христинині компліменти його застиляли трохи й збентежили.

— Вибачайте! в мене очі без полуди, — сказав Фесенко й зняв пенсне.

— Ви ганяєтесь за Санею. Що ви знайшли в неї путнього? — почала Бородавкіна. — Ні доладної й показної постаті, ні бюста. Чваниться раз у раз своїм розумом та носиться з тою наукою, як старець з писаною торбою.

Бородавкіна підняла голову й випнула свій бюст. Дивись, мовляв, чи такий же бюст в твоєї Сані, як у мене?

— Сватайте Маню Навроцьку. Ви знаєте, що я повітова сваха, — сказала Христина. — До Сані ви не достанете, як не достанете зубами свого ліктя.

«Ой, говорить, наче сільська молодиця! Зовсім здичавіла в степах оця колишнясь інститутка», — подумав Фесенко й голосно засміявся.

— До Сані треба довших зубів, — тягла далі Христина. — В Комашка довші зуби, ніж у вас. А ви беріть Маню: двадцять п'ять тисяч і дім! Ццц!..

«Двадцять п'ять тисяч і дім, — подумав Фесенко. — Правду каже оця потороча; треба сватать дівчину, бо хтось незабаром вхопить, як шуляк курча».

І він був ладен бігти до Навроцьких і таки зараз просити Маниної руки.

Бородавкін достав карти й кинув на стіл.

— А поки що перекиньмо лишень картами разів зо два, зо три, — сказав Бородавкін. — А ви, Фесенку, таки скажете мені про ті... листи.

— Добре, добре, добре! нехай колись потім... — сказав Фесенко.

— За які це листи? — спитала Христина і знов якось хитро осміхнулась.

— Та то нісенітниця. — обізався Фесенко.

В Бородавкіна аж очі бігали, аж горіли. Христина зирнула на його й зареготалась.

«Пограю в карти тим часом, бо в Навроцьких саме сидить Комашко. Не хотілось би мені з ним стикатись, — думав Фесенко. — Сонце стане на вечірньому пружі, тоді підемо до Навроцьких й випremo звідтіть Комашка».

Фесенкові випала партнером Христина, але тепер йому були не в думці карти. Він кидав ними знехотя, грав неважливе і робив страшенні помилки.

«Двадцять п'ять тисяч, ще й дім, та ще й гарненький дім!» — миготіло в його голові, і заважало йому, й не давало звертати увагу на карти.

Карти летіли на стіл, а перед Фесенковими очима на зеленому сукні, ніби цятки, миготіли асигнації кольору веселчаного, цілі купи асигнацій, срібла, червінців. Червінці тільки драгували його грубу фантазію.

«Наберу грошей, піду вгору по службі, вхоплю в руки високий адміністративний пост. Мені дадуть за службу конфісковані од поляків, будлі-де на Волині або на Подолі, села, ліси...»

Фесенко усе марив, неначе нічого не чув, кидав картами, як спросоння. Мрії сновигали причепливо в його голові безперестанку.

«Куплю дім в Одесі з мармуровими сходами; сходи вистелю дорогими килимами, обставлю усі східці пальмами. На дверях поставлю швейцара з бородою до пояса в золотистій лівреї...»

Держатиму гарну карету, куплю баскі коні, щоб чортами гнули шиї, щоб зміями летіли по Одесі! Зляжусь в кареті з гаванською сигарою в зубах, розтягну ноги...»

Фесенко випнув груди, простяг під стіл ноги й торкнув Бородавкіну в черевики. Бородавкіна прижмурила до його очі й солоденько осміхнулась. Він навіть того не примітив.

«Найму дорогого кухаря; мадеру випишу просто з острова Мадери, херес з Іспанії. Куплю цей горб і поставлю дачу, як цяцьку... Або на дідька мені дача! Поїду в Рим, в Неаполь, в Париж. Поїду в Англію їсти правдиві біфштекси. Звідтіля заїду в Неаполь на виноград та апельсини. Заверну в Іспанію до андалузьянок. Кажуть, в Андалузії вогонь — дівчата! Ух!

Жінка нехай сидить дома та малює картини... Під'їду каретою до губернатора. Швейцар скаже: «Ваше превосходительство! його превосходительство вас ждуть!» Губернатор вибігає до мене, дрібненько ступаючи, хапає мене за руку обома руками. Виходить губернаторша, робить мені очки... Буду водитись з генералами, сам стану генералом! Фу, фу! Покажу ж я шик! І за нас світ незабаром заговорить! Пригнітимо тоді Комашків до самісінької землі; кланяйтесь, мов, нам! плазуйте коло наших ніжок!»

— Чи ви осліпли? чи ви спите? А може й здуріли? Оце диво, та й годі! Чи ти ба! Як ви грасте? В яку масть ви ходите? Нащо жир, коли треба дзвінки або вина? — репетувала сердито Христина. — Це, мабуть, двадцять п'ять тисяч вас запаморочили.

«Добре вгадує оця ледащиця», — подумав Фесенко неначе прокинувшись. Фесенко страшенно програвся в той раз. Бородавкін з веселенькою міною на виду загріб виграні гроші; він мав загалом половину своїх заробітків з карт і харчував сім'ю тими додатками до службових заробітків.